№ 73 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՅՈՒՆԻՍԻ 24 1897 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՅՈՒՆԻՍԻ 24 № 73

ՔՍԱՆՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 7 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն. № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է

„ՄՇԱԿ"

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

«ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը՝ թէ Ռուսաստանում և թէ արտասահմանում 10 րուբլի, տասն և մէկ և տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն և ութ ամսվանը՝ 8 ր., եօթ ամսվանը՝ 7 ր., վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը 2 ր., ամսական՝ 1 րուբլի։

Գրվել «ՄՇԱԿԻՆ» կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ։

Օտարաքաղաքացիները պէտք է դիմեն հետևեալ հասցէով՝ Тифлисъ. Редакція «МШАКЪ»։ իսկ արտասահմանից՝ Tiflis. Rédaction «MSCHAK»։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Աւետարանական միութիւն.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մինչև երբ լռել. Նամակ Շուլավէրից. Նամակ Շուշու գաւառից. Նամակ խմբագրութեան. Նամակ խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Պարսկաստանից. Նամակ Ամերիկայից. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ԲՕՐՍԱ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Անգլիայում գոյութիւն ունի և վաղուց գործում է լորդ Հալիֆաքսի նախագահութեամբ մի ընկերութիւն, որի նպատակն է արծարծել, ժողովրդականացնել և գլուխ բերել քրիստոնէական եկեղեցիների միութեան խնդիրը, մի խնդիր, որ յուզվում է 15 դար շարունակ և սակայն դեռ չէ լուծվում։ Այդ ընկերութեան նախաձեռնութեամբ ուղղափառ եկեղեցու հովուապետներից մէկը, Ֆինլանդիայի արքեպիսկոպոս Անտօնի, իբրև ներկայացուցիչ ռուսաց եկեղեցու, հրաւիրված է մասնակցել թէ Վիկտօրիա թագուհու յօբելեանի տօնախմբութեան և թէ անգլիկան եպիսկոպոսների հերթական ընդհանուր ժողովին, որի նիստերը այս օրերս բացվելու են Օքսֆորդում։

Եւ ահա ռուսաց եկեղեցու պատուիրակի ներկայութիւնը Անգլիայում նորից յուզել է քրիստոնէական եկեղեցիների միութեան հարցը և նրանով զբաղված է այժմ թէ անգլիական մամուլը, թէ հասարակական կարծիքը և թէ ուսումնական աշխարհը։ Ռուսաց մամուլը նոյնպէս խօսում է այդ հարցի մասին, որի լուծումը, անշուշտ, վերապահված է ապագայ դարերին, քանի որ իսկական քրիստոնէական լուսաւորութիւնը, բուն աւետարանական ճշմարտութիւնը դեռ շատ և շատ նուաճումներ պէտք է կատարի մարդկային մտքի մէջ, մինչև որ կարողանայ միութեան հողը պատրաստել, մինչև որ կարողանայ պատուաստել քրիստոնէութիւն դաւանող բոլոր ազգերի մէջ բուն աւետարանական ոգի, քրիստոնէական հանդուրժողութիւն, որպէս զի զանազան բազմացեղ և բազմալեզու ազգերը կարողանան հասնել այն գիտակցութեան, թէ նրանք ամենքը հաւասար են, եղբայրներ են և ընկերներ Քրիստոսի և աւետարանի անունով։

Քրիստոնէական եկեղեցիների միութեան հարցը հազարաւոր անգամ արծարծվել, նոյն իսկ արիւնահեղ ընդհարումների առիթ է դարձել քրիստոնէական աշխարհի մէջ։ Բազմաթիւ ընդհանրական ժողովներ, աշխարհիս հզօր զօրապետներ զբաղվել են այդ հարցով և աշխատել են լուծել նրան։ Եւ եթէ 15 դարերի անընդհատ և եռանդուն աշխատութիւններից յետոյ նա չէ կարողացել լուծվել, դրա միակ և գլխաւոր պատճառն այն է, որ միութեան խնդիրը դրել են ոչ թէ աւետարանի հողի վրա, որ միութեան հիմնաքար ընդունել են ոչ թէ Քրիստոսի վարդապետութիւնը, այլ երկրային շահեր, ցեղական, ազգայնական, լեզուի գերակշռութեան նկատումներ և ոչ—քրիստոնէական ձգտումներ։ Այսպէս, օրինակ, հռօմէական կաթօլիկ եկեղեցին շարունակ պնդում էր և այսօր էլ, անգլիկան եպիսկոպոսների միութեան հրաւէրին ի պատասխան պնդում է, թէ հռօմէական եկեղեցու հետ միանալը կայանում է նրան հպատակվելու մէջ, պապի գերիշխանութիւնը ճանաչելու մէջ. կաթօլիկ եկեղեցու հետ միանալ,—կը նշանակէ հլու կերպով ընդունել, որ պապը Քրիստոսի փոխանորդն է երկրագնդի վրա, որ նա անսխալական է, որ նա միայն կարող է կապել և արձակել ու մարդկութեան մեղքերին թողութիւն տալ։ Նոյն ոգով և ուղղութեամբ գործում էր և բիւզանդական ուղղափառ եկեղեցին, որը ուղղափառութիւնից դուրս դանվող քրիստոնեաներին համարում էր և համարում է դեռ հերձուածողներ։ Միջին դարերում միութիւնը կախված էր արտաքին, ձևական հարցերից. բաւական էր, որ մի քրիստոնեայ ազգ յօժարի հաղորդութիւնը ջրախառն գինով կամ բաղարջ և ոչ խմորված հացով կատարել և ահա միութիւնը կատարված կամ խախտված էր համարվում, և այդ հանգամանքը շատ անգամ սարսափելի արիւնհեղութիւնների, դժբաղդութիւնների պատճառ էր լինում։ Միութեան խնդրի համար աշխատողները միանգամայն անտես էին անում քրիստոնէութեան ներքին, էական կողմերը և իրանց բոլոր ուշադրութիւնը դարձնում էին արտաքին ձևական կողմերի վրա։

Պարզ է, որ ներկայումս, երբ քաղաքակրթութիւնը և աւետարանի լոյսը հզօր նուաճումներ են կատարել և կատարեալ յեղափոխութիւն առաջ բերել մարդկային մտքի մէջ, քրիստոնէական եկեղեցիների միութեան համար պէտք է այլ յենակէտեր, այլ հիմնաքարեր որոնել և ընդունել։ Պէտք է դիմել էութեան և ոչ ձևին. միութիւնը պէտք է որոնել աւետարանի այն բարոյական հիմունքների մէջ, որ քրիստոնէութիւնը, իբրև կրօն, դարձնում է համաշխարհային և ամենաճիշդ համամարդկային եւրօպական գաղափար։ Միայն այդ հողի վրա հնարաւոր է միութիւնը, և միութեան ձգտող քրիստոնէական եկեղեցիները պէտք է առաջուց այնպիսի կազմակերպութիւն ընդունեն, որ միութիւնը լինի իրական, հաստատ և համապատասխան քրիստոնէութեան ամենաէական վարդապետութեան։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԻՆՉԵՒ Ե՞ՐԲ ԼՌԵԼ

Պէտք է խոստովանել, որ մեզանում բաւական աչքող սառնասրտութեամբ են արձանագրվում «ըմբոստ» ընտանեկան կեանքի անբնական պայմաններից առաջացած այն դաժան դէպքերը, որոնք քաղաքակիրթ մարդկանց միայն խորը վիշտ կարող են պատճառել։ Միթէ, յիրաւի, գոյութիւն չունի զգացմունքների նուրբ լարերից հիւսված այն ցանցը, որը սիրտ է կոչվում, թէ դա մի կտոր այն մսին է, որը ուրախութեամբ կը տայ իւրաքանչիւր մսավաճառ 2—3 կոպէկի... Այլա ինչպէս բացատրել մեր հասարակութեան աններելի անտարբերութիւնը, որի թունաւոր պտուղները այժմ այնպէս հեշտութեամբ ճաշակում են ընտանեկան դժբաղդութիւնների խեղճ զոհերը։

Ինչու ուրիշ դէպքում մարդասպանը պատժվում է, իսկ այստեղ՝ ոչ։ Միթէ կարելի և ներելի է այնպիսի պայմաններ ստեղծել, որտեղ բոլորի կողմից խեղդվում է արդարութեան ձայնը, որտեղ գիտութեամբ և կարծես հասարակութեան խրախուսանքով մարդասպաններ են ստեղծվում։ Այդ են ապացուցել երկար տարիների ընթացքում այդ նահատակների արիւնով ողողված մեր լրագիրների էջերը։ Մի տեղ կինը անձնասպանութիւն է գործում, թոյն է ընդունում, կախվում է միայն նրա համար, որ ազատվի իր համար անտանելի մարդուց։ Միթէ սա ապացոյց չէ, որ մեր ամուսնական-ընտանեկան խնդիրները անբնական պայմանների մէջ են և [illegible] փոփոխութեան են կարօտ։ Միթէ սա ապացոյց չէ, որ կինը զուրկ է քաղաքացիական և հասարակական այն իրաւունքներից, որոնց միայն մարդն է վայելում։ Ապացոյց չէ, որ կինը զրկված է օրէնքի և գլխաւորապէս հասարակութեան առջև իր արդարացի դատը պաշտպանելուց, և իր իսկական, օրէնքով իրան յատկացրած իրաւունքները վերականգնելուց։

Մի ուրիշ տեղ ամուսինը իրաւունք է համարում այնպիսի մի անվայել և լկտի բան անել, ինչպիսին է երկրորդ անգամ ամուսնանալը դեռ առաջինի կենդանութեան ժամանակ։ Սա մի սև և բոլորովին անջնջելի արատ է մեր հասարակութեան համար և մենք չենք կարող այս անբարոյական երևոյթի բուն սկզբնապատճառը «ը՛ ընտանեկան-ամուսնական» հարցում չը փընտռել։ Մի ուրիշ տեղ քահանան, բաւական իրաւացի կերպով, վայր է դնում իր հոգևոր կոչումը և աշխարհական դատն է մտնում այն հասարակ և բնական օրէնքի հիման վրա, թէ ինչի երէկ նա պիտի օգտվէր ընտանեկան ամեն տեսակ քաղցրութիւնից, իսկ այսօրվանից միանգամայն ընդմիշտ ոչ։

Երևոյթը, անկասկած, տգեղ է, բայց սկզբնապատճառը, չարիքի արմատը...

Հեռու կը տանէր մեզ, եթէ մենք այսպիսի օրինակներով առաջ գնայինք. փաստը փաստ է և հարցի հասունացած լինելուն ապացոյց՝ համարեա ամեն օր կրկնվող չարաբաղդ և տգեղ երևոյթները։ Շատ միամիտ կը լինենք, եթէ միայն լրագրական խրօնիկայով բաւականանանք։ Ով փոքր ի շատէ հետաքրքրվել է այդ խնդիրներով, նա անպատճառ նկատած կը լինի, որ ընտանեկան զոհերի ամենախոշոր մասը, գլխաւորապէս կանայք, չնայելով իրանց ամօթխածութեան և համեստութեան, մահու չափ անտանելի և դժոխային կեանքը, թունաւոր մթնոլորտը, վայրենի ու բիրտ, կոշտ ու կոպիտ վերաբերմունքները, ծեծը և վերջապէս թօքախտը ու խոնաւ գերեզմանը գերադասում են հասարակութեան ծաղր ու ծանակի նիւթ դառնալուց։ Աւելորդ և վնասակար ամօթխածութիւն և համեստութիւն, բայց որոշ չափով իրաւացի։ Ո՞վ կերաշխաւորի որ կինը, հանդէս գալով կռւելու եղած բարքերի դէմ, պաշտպանութիւն կը գտնի հասարակութիւնից, կամ նոյն իսկ անկեղծ կարեկցութիւն նրա անհատներից։ Միթէ առօրեայ փորձերը լաւ խրատներ չեն։

Ի՞նչ է ապացուցանում այս բոլորը։ Այն, որ կնոջ. մարդկային ցեղի մի որոշ և նշանաւոր մասի դրութիւնը շատ անապահով է. այն, որ ամուսնական խնդիրների նման լուրջ նշանակութիւն ունեցող խնդիրները անհիմն, խարխուլ հիմքերի վրա են դրված և կարեւոր ռէֆօրմներ են պահանջում։ Այս հարցն է դրված մեր հագիր օրէնսդրութեան առջև և այս հարցի օգտաւէտ լուծումն է պահանջում հասարակութիւնը իր լուռ, բայց խիստ բողոքներով՝ անմեղ զոհերի արիւնով, երբ կարծես, իւրաքանչիւր զոհի վերջին խօսքը այս է լինում. մինչև երբ լռել...

Ռ. Յովհանջանեան

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒԼԱՎԵՐԻՑ

Յունիսի 9-ին

Մեր գիւղացին, լինելով հողագործ և այգեգործ, իր կենսական անհրաժեշտ կարիքները լրացնելու համար միշտ կապված է մայր հողի և բնութեան հետ։ Առաւօտից մինչև երեկոյ, տարին-տասներկու ամիս արիւն-քրտինք թափելով մի կտոր հացի համար՝ նա միշտ դրսում շարունակ աշխատում է բաց երկնքի տակ, լայնարձակ դաշտում, իսկ տանը, ընտանիքի, զաւակների սնունդի, ուտեստի, վառելիքի և հագնելիքի հոգացողութեան տակից է ընկած։ Վայ նրա գլխեցիկ յոյսերին, եթէ բնութիւնը չէ ժպտում նրան. եթէ կարկուտը, գիւղացու այդ մահու աստուածը, յանկարծ երկնքից լցնում է արտերը և այգիները պաղ գնդակներով և անգութ հարուածների տակ մի րոպէի մէջ փչացնում, ոչնչացնում է մշակած ցորենի արտերը և խաղողի այգիները, որոնք գիւղացու բարեկեցութեան աղբիւրներն են։ Այս դէպքում գիւղացին բոլորովին անօգնական է։ Անօգնական է նա և այն դէպքում, երբ պէտք է դիմել վաշխառուի առասպելական տոկոսներին։ Սարսափելի դրաման հեշտ կարելի է երևակայել։

Եթէ գիւղացին հիւանդանայ, այդ աւելի վատ. ով նայի գործին, առանց գործի ով տայ նրան հաց, ապրուստ։ Նեղ ժամանակին, անուրանալի է, գիւղացի հայ կինն է վրա հասնում իր տղամարդին օգնութեան։ Տնային գործերի ծանրութիւնը նրա ուսերին է բարձված. կար, ձև, հիւսուածք, մանուածք և այլ այսպիսի անթիւ առտնին-տնտեսական պարապմունքներ և աշխատութիւններ բոլորը նրա ձեռքումն են կենտրօնացած։ Նա մինչև անգամ դաշտային աշխատութեան ժամանակ ամենահաւատարիմ, ժիր, ընդունակ լծակից օգնական ընկերն է իր ամուսնու. վերջինի հետ նա աշխատում է և դուրսը։ Կալը շրջելիս եզանը կամ թիակը ձեռքին, նա է մասնակցում այդ աշխատութեան։ Վերջապէս, երբ գիւղացին կալը կենտրօնում թեղ է դնում, լուսնկայ գիշերներին քամում, նրա կինն է, որ մաղը ձեռքին մաղում է ցորենը և խտակում։ Մի խօսքով, կինը իր տղամարդուց ոչնչով պակաս չէ. բայց նա, ֆիզիքական ոյժին անդիմացկուն այդ արարածը, չէ կարող բոլորովին փոխարինել իր հիւանդ տղամարդին։ Շինել երկրագործական գործիքներ՝ գութանն ու սայլը, խոփն ու ձևիչը, կատարել դաշտային պարապմունքները՝ վարել հողը, ցանել, տափանել, ջրել, հնձել, խուրձը բերել, կալսել, նրա ոյժից վեր է։ Թէ որ գործը յանձնի հարևան մարդու, պէտք է «ուրիշի ձեռքով սև փուշ քաղի». մարդ պէտք է իր գործի գլխին ինքը կանգնած լինի, հետևի, աշխատի։ Ուրեմն ինչ անի խեղճ գիւղացի կինը։

Դնենք թէ տղամարդու դրսի գործն էլ նա կարողացաւ մի կերպ կատարել, ապա ինչպէս դարմանի անկողնում պառկած հիւանդին և բաւականութիւն տայ փոքրիկ զաւակների զանազան պահանջներին։ Կինն աշխատում է, որքան կարելի է շուտով «առողջացած» տեսնել այդ աշխատող ձեռքերը, ուստի դարմանելու միջոցների է դիմում։ Սխալված կանչում է Բօրչալու գաւառի թրքաբնակ խաւար գիւղերի անկիւններում ընկած մօլլաներին և զանազան «հէքիմներին ու ջառահներին», որոնք գալով տեղեկանում են իսկոյն հիւանդի ցաւի պատճառը, թասը դնում են առաջները և սատանաներին խօսացնել տալիս։ Գիւղական երեխաները շրջապատած՝ տեսնում, լսում են այդ ամենը, շատ անգամ ահից երեխաներին «խաչ» են հանում։ Զանազան դևերի, օձերի և սատանաների երկիւղով լցվում է նրանց միտքն ու ուղեղը։ Հիւանդն աւելի զարհուրում է, սարսափում և աւելի յուսահատվում, երբ առողջութիւնը չէ վերականգնվում։ Այնու-

հետև էլ խաչ չէ մնում, գնում է ուխտ, մատաղ է մորթում. բայց ոչ մի հետևանք. առողջութիւնը գնալով վատանում է: Եթէ պատահում է դէպք, որ նա առողջանում է, այդ հրաշքը խելօք վերագրում են կամ այն մոլլային, հէքիմին և այս կամ այն խաչի զօրութեան, որոնց անունը, հռչակը աւելի է տարածվում հասարակ նախապաշարված ժողովրդի մէջ: Հակառակ դէպքում, եթէ մեռնում է հիւանդը, պատճառաբանում են, թէ ինչ մեղաւոր է «իմաստուն» մոլլան, կամ «զօրաւոր» խաչը, երբ ճակատագիրն այդպէս էր գրված: Արդարացուցիչ փաստ...

Ով պէտք է լինի այդ անմեղ զոհերի հիւանդութեան առաջն առնողը:—Ի հարկէ, բժիշկը, որից՝ ցաւելով պիտի ասեմ, զուրկ է մինչև այսօր Շուլավէրի նման մի գիւղաքաղաք, որ ունի մօտ 1000 տուն բնակիչ և ամեն տեսակ յարմարութիւններ: Կառավարութեան հրամանով կայ այստեղ մի բժիշկ և մի տեղացի հայ ֆէլդշէր: Գիւղին դրանք ոչինչ օգնութիւն չեն հասցնում, որովհետև ունենալով անմիջական պարտականութիւն՝ կատարել անդամահատութիւններ դատաստանական գործերի համար, գրեթէ օրեբով բացակայ են լինում գիւղից, շրջում են Բորչալուի զանազան գիւղերը: Եկատերինենֆելդ գերմանական գիւղի բժիշկ Մանսվետով երբեմն գործով լինում է այստեղ: Ժողովուրդը շարունակ դիմում է նրան: Շատ անգամ բժիշկը նայում է հիւանդներին Եկատերինենֆելդ գնացած ժամանակ ճանապարհին՝ կառքից իջնելով: Այդ տեսակ օգնութիւնը արդեօք ինչ կը լինի: Մեզ հարկաւոր է մշտական տեղային բժիշկ: Թող շուլավէրցիները լաւ մտածեն, որ մշտական բժիշկ է հարկաւոր:

Գ. Բալասեանց

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒ ԳԱՒԱՌԻՑ

Ղզղալա գիւղ, յունիսի 15-ին

Առհասարակ յայտնի է թէ Կովկասում գիւղատնտեսական բազմազան ճիւղերը որքան նահապետական դրութեան մէջ են, գիւղացու մտաւոր պաշարի պակասութեան պատճառով: Երբ գիւղացուն ցոյց էք տալիս մի որ և է ճիւղի աւելի արդիւնաւոր միջոցը, նա ոչ միայն չէ կամենում լսել, այլ վատ արդիւնքը աստուածային կամքին թողնելով զանազան միմիկներով ուզում է իր սովորեցնողին յաղթել: Այս չորրորդ տարին է, որ համարեա ամբողջ Գանձակի և Բագուի նահանգները շրջել եմ ֆիլօկսէրային խմբի անդամի պաշտօնով, հետևելով առանձին հետաքրքրութեամբ խաղողի այգիների խնամատարութեան և բժշկութեան, նաև պատեհ ժամանակ կարողութիւն և առիթ ունենալով գիւղացիներին բացատրել իմ ամեն տեսակ հասկանալի խրատներով, բայց ժողովուրդը թերահաւատութեամբ է վերաբերվել միշտ:

Այսպիսի երևոյթներից մէկը զօրեղ կերպով արտայայտվեց անցեալ տարի առհասարակ Շուշու գաւառում և մանաւորապէս Ղզղալա կոչված գիւղում, որը Շուշու գաւառի գինեգործութեան կենտրոնն է համարվում: Անցեալ տարի, յուլիս ամսին, ինձ վիճակվեց յիշեալ գիւղի այգիները ֆիլօկսէրայի ներկայութեան տեսակէտից քննել և ի միջի այլոց խաղողի սնկային հիւանդութիւնների և նրա բժշկութիւնների միջոցների մասին գիւղացիներին տեղեկութիւն տալ: Պէտք է ասել, որ անցեալ տարի առանց բացառութեան բոլոր խաղողի այգիները թող (oidium Tuckeri) ասած սնկային հիւանդութեամբ խիստ բռնված էին. մի դեսեատին տարածութեան վրա հազիւ կարելի էր մի քանի ողկոյզներ տեսնել, այն էլ մեծ մասը հիւանդ:

Ղզղալա գիւղում անցեալ տարի մնացել եմ 15 օր և այգիների քննութեան ժամանակ այգետէրերին փոքրիկ զրոյցներ անելուց յետոյ, վերջին կիրակին գիւղացիներին հաւաքեցի և մանրամասն բացատրեցի ֆիլօկսէրայի և սնկային հիւանդութեան տարածման և նրանց բժշկութեան վերաբերմամբ: Ժողովի մէջ երևում էր, որ մեծ մասը համեստութիւնից միայն համաձայնվում է ինձ հետ, իսկ իրանց ընկեր գիւղացիների հետ առանձնապս մինչև անգամ ծաղրում էին ծածկաբար, անհնարին համարելով այդպիսի մի բժշկութիւն, որովհետև իրանց կեանքում չէին լսել և այս առաջին անգամն էր: Գիւղացիների մէջ մի ինտելիգենտ երիտասարդ կար տեղացի (Շուշու թեմական դպրոցից), որը այգիները քննելիս միշտ ինձ հետ է շրջել, և որը հասկանալով գործի էութիւնը, ամեն կերպ աշխատում էր համոզել իր հայրենակիցներին, սակայն ապարդիւն անցաւ նրա ամեն մի ճիգն ու աշխատանքը: Գիւղացիների մէջ ես կային մի քանի համարձակ մարդիկ, որոնք ուղղակի ինձ ասում էին, որ աւելի լաւ է դեղերով բժշկել հիւանդութեան ենթարկված այգիները, որպէս զի գիւղացիները տեսնեն և ապա հաւատան:

Այս խօսքերից օգտվելով մի խնդիր կազմել տուի կովկասեան ֆիլօկսէրային յանձնաժողովի անունով, որպէս զի բժշկութեան փորձեր կատարվեն Ղզղալա գիւղում, ի հարկէ, կառավարութեան ծախսով: Բայց գործը կիսատ մնաց, որովհետև ես անցայ հետևեալ գիւղը, ուր հանդիպեցի ագրոնոմ—էկսպերտին, որին պատմեցի գիւղացիների ասածը: Նա կարգադրեց, որ անմիջապէս մեր ընկերակիցներից մէկը ուղևորվի Ղզղալա, խնդիր ստորագրել տայ պատշաճաւոր վաւերացումով ու իրան յանձնէ:

Միւս օրը իմ պաշտօնակից ընկերներից մէկը, Պեարօվսկայա ճեմարանը աւարտած, ազգով ռուս մի պարոն գնաց գիւղը: Բայց զարմանք. ոչ մի գիւղացի չէ ստորագրում, վախենալով իբր թէ հարկի մասին կը լինի այդ խնդիրքը: Ոչ մի խօսք չէ ազդում գիւղացիների վրա. ընկերս փոշմանած յետ է դառնում. որոշում են ինձ ուղարկել: Համարեա նոյն դժուարութիւնն էլ ինձ է հանդիպում, բայց այսպէս թէ այնպէս համոզելով 40 ի չափ մարդկանց՝ կարողացայ ստորագրել տալ: Կովկասեան ֆիլօկսէրային յանձնաժողովը այս խնդրի հիման վրա որոշեց ներկայ տարին բժշկական փորձեր կատարել—Ղըզղալա, Նորշէն և Գիշի գիւղերում: Մայիս ամսի 18-ին բոլոր պարագաներով և դեղերով Թիֆլիսից հասնում եմ Ղզղալա գիւղը: Բայց ինչ. ոչ մէկը չէ ուզում օգնել, մինչև անգամ առաջարկում են հեռանալ, քանի որ իրանք ամենևին ցանկութիւն չունեն տեսնելու բժշկական փորձը: Ի հարկէ, ես, օրէնքի զօրութեամբ, բացարձակ հրաման ունենալով Գանձակի նահանգապետից, ստիպեցի տանուտէրին օգնել ինձ բժշկութեան գործում: Ընտրեցի երկու այգի ցուրտ և տաք տեղերի համեմատութեամբ: Այգիներից մէկը 10 տարուց աւելի ոչ մի արդիւնք չէր տուել «թող» (Երևանում կոչվում է «չոր» կամ «սև» և Կախեթում «Նացարի»—մոխիր) ասված հիւանդութեան պատճառով. այս էլ պէտք է աւելացնել, որ մայիսի 19-ից արդէն 180—200 թուփից աւել վարակված էին 300 քառակուսի սաժէն տեղի վրա. գիտամբ այս այգին երեք գիւղացիները առաջարկեցին ինձ բժշկել, հաստատ համոզված լինելով, որ ինձ այդպիսի մի բան չի աջողվի:

Սկսեցի բժշկութիւնը մայիսի 19-ից, որ բաւական ուշ էր, 300 քառ. սաժէն տարածութեան վրա, ընտրելով ամեն մի այգու ամենավատ մասերից: Կանոնաւոր հսկողութեան և Մարսէյլի ծծմբի շնորհիւ, ինձ աջողվեց կատարելապէս համոզել գիւղացիներին: Ծաղկելը վերջացել է, այժմ ժուռն է զարգանում. համարեա ոչ մի ծաղիկ չէ փչացել և այգիների չը բժշկած մասերը առանց բացառութեան ամեն տեղ վարակված են: Բացի դրանից, աւելի բաց և տաք տեղերում, ուր բժշկութիւն չէ կատարվել, պտուղը նօսր է, ծաղիկները մեծ մասամբ թափվել են և նոր է վերջանում ծաղկելը: (Շուշու գաւառում հաշւում են 4000 դեսեատինից աւելի խաղողի այգիներ): Այժմ գիւղացիները ուղղակի հրաշք են համարում. շատերն ամաչում են իրանց նախկին վարմունքից և ներողութիւն խնդրում ինձնից:

Ահա այդպիսի հասարակ մի նոր բանի մեծ նեղութիւնով կարողացայ ընտելացնել գիւղացիներին և հեռացնել նրանցից վնասակար մտքերը: Դեռ պտուղը չը տեսած ղզղալացիները և միւս գիւղացիները այժմեանից մտածում են ծծմբի, պղնձի արջասպի և նրա պարագաների մասին: Ես ունեմ հետս Վերմօրէլի երկու գործիք և Լագլեզի երկու փուքս: Օր և ժամ չէ լինում, որ չառաջարկեն ինձ ծախելու դրանց, իսկ ես ստիպված եմ մերժել, որովհետև նրանք արքունական են:

Ս. Տէր-Գրիգորեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Մօսկվա, յունիսի 18-ին

Թոյլ տուէք ձեր լրագրի միջոցով յայտնել շնորհակալութիւնս այն բոլոր մարդկանց—մանաւանդ Լազարեան ճեմարանի նախկին և ներկայ սաներին, որոնք յարգեցին հանգուցեալ ամուսնուս յիշատակը և յայտնեցին ինձ իրանց ցաւակցութիւնը իմ կրած կորստի առիթով:

Վառվառէ Քանանեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Գորիս, յունիսի 13 ին

Կարդացի «Մշակի» № 66-ի մէջ Բօլգարիայի Ղևոնդ քահանայի հրաժարվելու մասին: Մեր կարծիքով, շատ իրաւացի է նրա այդ վարմունքը: Մեզ քաջ յայտնի է, որ որտեղ կան վարդապետներ և այրի քահանաներ, ամենքն էլ կին են պահում, ուստի լաւ կը լինէր, որ ժողովրդի գայթակղութեան առաջն առնելու համար, պսակի արարողութիւնը կատարվէր դըրանց վրա և ընդ միշտ վերջանար այս հակաքրիստոնէական երևոյթը: Սրանով մեր եկեղեցու հայրերը վերականգնած կը լինեն լուսաւորչական եկեղեցու իսկական տիպարը, որովհետև նախնի ժամանակներում, սկսած Լուսաւորչից գրեթէ մինչև երկու դար բոլոր հոգևորականները ամուսնացած էին:

Գ. Տէր-Գաբրիէլեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կովկասի կառավարչապետ իշխան Գօլիցին իր ամուսնու հետ կիրակի, յունիսի 22-ին, Վլադիկավկասի ճանապարհով գնաց հիւսիսային Կովկաս, որտեղ կը մնայ մինչև օգոստոսի 1-ը:

—

Հաստատ աղբիւրից մեզ հաղորդում են, որ Էջմիածնի սինօդի պրկուրոր Կանչէլին առաջարկութիւն է արել սինօդին բրէական դատի ենթարկել սինօդի գանձապահ Վահան վարդապետ Տէր-Գրիգորեանցին, որին պրօկուրորը մեղադրում է մի շարք զեղծումների, կեղծիքների և փողերի յափշտակութեան մէջ: Վահան վարդապետը ներկայումս արձակված է գանձապահի պաշտօնից և գանձապահ նշանակված է սինօդի անդամ Աշօտ վարդապետը:

—

Հայոց Բարեգործական ընկերութեան Կարսի վարչութիւնը խնդրում է մեզ տպագրել հետևեալը. «Կարսեցի Մարտիրոս Խանամիրեանց նուիրեց Բարեգործական ընկերութեան Կարսի ճիւղին 50 րուբլի, որի համար վարչութիւնը պարտք է համարում հրապարակով շնորհակալութիւն մատուցանել յարգելի պարոնին»:

—

«Моск. Вѣдомости» լրագիրը մի մեծ յօդուած նուիրելով Կովկասի նախկին կառավարչապետ հանգուցեալ Շերեմետիէվի յիշատակին և բնորոշելով նրա գործունէութիւնը, այն միտքն է յայտնում, թէ Շերեմետիէվի դէմ վերջին ժամանակներս յարուցված տրտունջները ոչ մի իրական հիմք չունեն և այդ տրտունջները հետևանք են այն հանգամանքի, որ շատերը լաւ ծանօթ չեն Կովկասի պայմաններին: Լրագիրը յայտնում է, որ Շերեմետիէվ սիրված և յարգված էր ամբողջ կովկասեան ազգաբնակութեան կողմից իր մեղմ, մարդասէր բնաւորութեան համար և իբրև ապացոյց առաջ է բերում թարգմանաբար, ի միջի այլոց, նաև «Մշակի» մի առաջնորդող յօդուածը Շերեմետիէվի մասին:

—

Անցեալ տարի մեծ վէճ ծագեց այն հարցի առիթով, թէ արդեօք Կախեթում կայ բլեկրօտ կոչված խաղողի վտանգաւոր հիւանդութիւնը թէ ոչ: Սպեշնեվ մասնագէտը պնդում էր, թէ բլեկրօտ անկասկած գոյութիւն ունի, իսկ Ստարօսելսկի հերքում էր այդ կարծիքը վճռական կերպով, յայտնելով որ բլեկրօտ համարվածը ուրիշ հիւանդութիւն է: Չը նայելով, որ Սպեշնեվի հայեացքին համակարծիք եղան այնպիսի գիտնականներ, ինչպէս Սակարդօ, Վիալա, Ֆըրանկ և Վօրօնին, այնուամենայնիւ Ստարօսելսկի չէր ընդունում բլեկրօտի գոյութիւնը: Վէճի պարզելը յետաձգվեց մինչև ներկայ գարունը: Այժմ Սպեշնեվ երկրագործութեան մինիստրի լիազօրին իր տուած առաջին զեկուցման մէջ յայտնում է, որ բլեկրօտի նշանները երևացել են խաղողի տերևների վրա: Այդպիսով այդ սարսափելի հիւանդութեան երևալը հաստատվում է և մեր այգեգործների բազմաթիւ ցաւերի վրա աւելանում է և մի մեծ ցաւ:

—

Ներկայ ամառվայ ընթացքում տեղի կունենայ Ռուսաստանում մի մեծ միջազգային բժշկական ժողով, որին կը մասնակցեն արտասահմանեան նշանաւոր բժիշկ մասնագէտներից շատերը: Ենթադրում են, որ ժողովին կը մասնակցեն 7-ից մինչև 8 հազար հոգի: Ժողովի անդամների համար ծրագրված են մեծ յարմարութիւններ թէ երկաթուղիներում ճանապարհորդութեան ժամանակ և թէ բնակարանների վերաբերութեամբ ժողովի ժամանակ: Թագաւոր կայսրը բարեհաճել է ընդունել պատգամաւորութիւն ժողովի կողմից, բժիշկ Սկլիֆասօվսկու նախագահութեամբ, և նշանակել է ընդունելութեան օրը օգոստոսի 4-ից յետոյ:

—

Շուտով Թիֆլիսում կը սկսվեն ամառային դասախօսութիւններ գիւղական ուսուցիչների և ռուսաց հոգևոր սեմինարիայի աշակերտների համար: Դասախօսութիւնները կը լինեն գիւղատնտեսութեան զանազան ճիւղերից, այն է այգեգործութիւնից, անասնապահութիւնից, կաթնատնտեսութիւնից և երկրագործութիւնից:

—

Մեզ հեռագրում են Մօսկվայից, որ հանգուցեալ Գէորգ Քանանեանի կտակի մասին տարածված լուրերը չեն ճշդվում. նա ոչինչ չէ կըտակել Հայոց Բարեգործական հիմնարկութիւններին:

—

Այս օրերս լոյս տեսաւ Էջմիածնի տպարանից Մեսրովբ վարդապետ Տէր-Մովսէսեանի աշխատասիրութիւնը, որ սկսել էր տպագրվել 1894 թւից և որը հայագէտների կողմից անհամբերութեամբ սպասվում էր: Դա՝ «Սօկրատ Սքոլաստիկոս» յոյն մատենագրի եկեղեցական պատմութիւնն է, չորրորդ դարի յոյն գրականութեան նշանաւոր արտադրութիւններից մէկը, որ թարգմանել է հայերէն 7-րդ դարում Փիլոն Տիրակացին և «Հռոմի Սեղբեստրոս եպիսկոպոսի վարուց պատմութիւնը», որ թարգմանել է Աբասուն Գրիգոր Ջօրափորեցին: Մեսրովբ վարդապետը այժմ հրատարակել է Էջմիածնի մատենադարանում գտնված ձեռագիրները, համեմատութեամբ ուրիշ ձեռագիրների հետ: Այդ հրատարակութիւնը անհամբերութեամբ սպասվում էր այն պատճառով, որ նրա հիման վրա պէտք է որոշվէր, թէ որքան ճիշդ է գիտնական Կարրիէրի և մի քանիսների այն կարծիքը, թէ Սօկրատի եկեղեցական պատմութեան թարգմանութիւնը ծառայել է իբրև աղբիւր Մովսէս Խորենացուն իր պատմութեան համար, որից փորձում էին եզրակացնել, թէ Մովսէս Խորենացու հայոց պատմութիւնը 8-րդ և 9-րդ դարերի գործ է: Այժմ Մեսրովբ վարդապետը իր կատարած ուսումնասիրութեան հիման վրա հաստատում է, որ «Խորենացին չէ ճանաչել Սօկրատի եկեղեցական պատմութիւնը և որ է կերպով չէ օգտվել նրանից», այլ, ընդհակառակը, Սօկրատի պատմութեան ապագայ համառօտողներն են օգտվել Մովսէս Խորենացուց: Կաշխատենք ուրիշ անգամ աւելի մանրամասն խօսել այդ աշխատութեան մասին:

—

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ մեզ գրում են. Յունիսի 15-ին, Էջմիածնի վանքի տօնախմբութեան օրը, ուխտաւորների մեծ բազմութիւն էր եկել վանքը: Պատարագիչն էր Երեմիա արքեպիսկոպոսը: Երեկոյեան, վանքի բակում և ճեմարանում հրավառութիւն կար և ճեմարանի սաները երգում էին: Երկուշաբթի, յունիսի 16-ին, պատարագից յետոյ, ճեմարանի նորաւարտ աշակերտները հոգեհանգիստ կատարել տուին Գէորգ կաթողիկոսի գերեզմանի վրա և աշակերտներից մէկը մի ճառ խօսեց հանգուցեալ կաթողիկոսի գործունէութեան մասին: Շոգերը անտանելի են այստեղ, 33—35^0 Րէօմիւրի. ջրի պակասութիւն կայ»:

—

ԴԻԼԻՋԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Գողութիւնը, խանութների կոտրելը դիլիջանցիների համար խրօնիկական ցաւ է դարձել: Ոչ ոք ապահով չէ

իր տանը կամ խանութում և չը գիտէ թէ գիշերը ինչ է պատահելու։ Այս տարի 8-ից աւելի խանութներ են կոտրել։ Գողութիւնը կատարվում է մեծ ճարպիկութեամբ, այնպէս որ ոստիկանութիւնը և խանութատէրերը չեն կարողանում նոյն իսկ գողերի հետքը գտնել։ Գողութիւններից յետոյ փոխվում է պրիստավը, գալիս է նորը, նոր գիշերապահներ են վարձվում և սակայն բոլորը զուր է անցնում։ Ամսիս 18-ի գիշերը կտրեցին Դաւթեանի խանութը։»

—

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ մեզ գրում են. «Սհաթչեան եղբայրները 50 րուբլի նուիրեցին Բարեգործական ընկերութեան այստեղի ճիւղին՝ իրանց հանգուցեալ մօր յիշատակին»։

—

ԲԱԹՈՒՄԻՑ մեզ գրում են. «Վերջերս այստեղից սկսեցին հայրենիք վերադառնալ թիւրքահայ գաղթականներից շատերը։ Ինչպէս երեւում է, թիւրքաց կառավարութիւնը աշխատում է հայերի հայրենիքից գաղթելու առաջն առնել։ Գաղթել ցանկացողներին անցագիր չէ տըրվում, իսկ Բաթումի թիւրքաց հիւպատոսը հայրենիք վերադարձող չքաւոր հայ գաղթականներից անցագրի վարձ (1 ր. 70 կ.) չէ վերցնում։ Հայոց Բարեգործական ընկերութեան այստեղի վարչութիւնը, որ մինչև այժմ խնամում էր 130 ից աւելի գաղթական ընտանիք, բաւական թեթևացել է իր հոգսերից, որովհետև այժմ մնացել են մօտ 35 ընտանիք։ Պէտք է ասել, որ Բարեգործական ընկերութեան Բաթումի ճիւղը բաւական մեծ գործ կատարեց և մեծ օգնութիւն հասցրեց թշուառ հայ գաղթականներին»։

—

ԲԱԹՈՒՄԻՑ մեզ գրում են. «Վերջապէս Բաթումի քահանայական հարցը լուծվեց և տէր-Կոստանդինը հեռացվեց Բաթումից. ծխականներին իրաւունք է տրված նոր քահանայ ընտրելու։ Յոյս ունենք, որ հայ հասարակութիւնը, խրատվելով անցեալի օրինակից, կաշխատի մի արժանաւոր քահանայացու ընտրել։ Լաւ քահանայի պէտքը այստեղ աւելի զգալի է՝ թշուառ թիւրքահայ գաղթականների պատճառով»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Ռաշտ, յունիսի 4-ին

Թէ ինչքան արագութեամբ տարածվում է և թէ ինչ վտանգաւոր հետևանքների նախերգանք է լինում սուտը պարսիկ ազգի ամբոխի մէջ, մանաւանդ երբ դա վերաբերում է կրօնին և կամ մոլեռանդութեան ծնունդ է, այդ կարելի է տեսնել հետևեալ դէպքից, որ տեղի ունեցաւ մեզ մօտ ամսիս 1-ին։ Ցայտնի է, որ մայիսի 29-ին պարսիկ շիաների մեծ կրօնական սուգի օրն էր՝ Մուհարրամի տօնը, երբ ամեն մոլեգնութեամբ պարսիկ կրօնական ժողովուրդը ցոյց է տալիս իր կրօնասիրութիւնը՝ իմամների անունով գլուխները և կուրծքները թակելով և արիւն հոսեցնելով։ Այդ օրը նրա կրօնասիրութիւնը իր ծայրահեղ աստիճանին է հասնում։ Անցնում է երկու օր, երրորդ օրը շարունակվում է նոյն հանդէսը, նոյն կուրծք և ճակատ թակելը, մի քիչ մեղմացած կերպով։

Ահա այդ օրը, որ կիրակի էր և Հոգեգալստեան օրը, հայոց դպրոցում տարեկան հանդէս և վիճակահանութիւն պէտք է լինէր։ Դեռ լոյսը չը բացված՝ պարսիկ բազմութիւնը խռնվում է հայոց եկեղեցու դուռը և հետաքրքիր աչքերը այս ու այն կողմ դարձնում, եկեղեցու բակը մտնում, դուրս գալիս և միմեանց մէջ փսփսում, իսկ բազմութիւնը հետզհետէ ստուարանում և խռնվում է եկեղեցու դուռը։ Հետաքրքրվելով իմացայ, որ ամբողջ քաղաքի մէջ լուր է տարածված, թէ «ղաթլի օրը», երբ նրանք կատարելիս են եղել իրանց կրօնական հանդէսը, որպէս թէ մի ռուս ծաղրել է նրանց, և իմամը դրան պատժել է, վայր է ընկել այդ ռուսը, փրփրաել է և աչքերն էլ ծռվել են, բերել են այժմս եկեղեցի, որ բժշկութիւն ստանայ։ Մի ուրիշ ռուս, դարձեալ ծաղրելու ժամանակ վայր է ընկել և մեռել է. նրան էլ տարել են եկեղեցի։ Պարսիկ մոլեռանդ ամբոխը դեռ լոյսը չը բացված հաւաքվել էր եկեղեցու դուռը իր աչքով տեսնելու իրանց իմամի զօրութիւնը։

Բայց սուտ լուրը գնալով մեծանում էր և վըտանգ էր սպառնում հայերին։ Եւ որովհետև, ինչպէս ասացինք, դպրոցում վիճակահանութիւն պէտք է լինէր այդ օրը և բեմի վրա դարսվում ու կախվում էին ձեռագործերը և հայերը հաւաքվում էին եկեղեցու բակը, ուստի լուր տարածվեց իբր թէ հայերը հաւաքվում են ծաղր անելու իրանց։ Արդարև վտանգը մեծանում էր այդ լուրից յետոյ։ Հանդէսը թողնվեց, մինչև իսկ եկեղեցու բակի դուռը փակվեց. հայերը ցրվեցան վտանգը հեռացնելու համար. բայց պարսիկ բազմութիւնը չէր հեռանում, մինչև որ բանը դատաւորին հասաւ, որը անմիջապէս ուղարկեց ֆերրաշներ ժողոված բազմութիւնը հեռացնելու համար, որ շատ դժուարութեամբ աջողվեց։ Այն ժամանակ դատաւորի տեղապահը հրամայեց փայտի հարուածների տակ մեռցնել նրան, ով կը կանգնի եկեղեցու փողոցում։ Այդպիսով վտանգը անցաւ առանց վատ հետևանքի, շնորհիւ կառավարութեան խիստ միջամտութեան։ Պէտք է ասել, ի միջի այլոց, որ այսպիսի դէպք Ռաշտում երբէք մինչև օրս չէր պատահած։

Դպրոցի տարեկան քննութիւնները վերջացան ամսիս 1-ին. տեսնենք եկող տարվայ համար մեր շատ խօսող և քիչ գործող հոգաբարձութիւնը կը թողնի՞ դարձեալ նոյն խալիֆայական դրութեան մէջ օրիորդաց դպրոցը, թէ մի օրինաւոր ուսուցչուհի կը հրաւիրի։ Նախկին տարվայ ուսուցիչը դեռ մինչև այժմս իր ռոճկի մնացորդը չէ ստացել։

Մետաքսի բերքը այս տարի շատ աջող է, եղանակները շատ նպաստաւոր էին։ Եղանակների տաքութեան և երաշտութեան պատճառով հաւանական է, որ բրնձի արտերը փչանան, եթէ շուտով մի անձրև չը գայ։ Շուտով պատրաստ կը լինի տէլէֆօնի գիծը Էնզէլիից մինչև Ռաշտ, որի շինելը վաղուց է սկսված։ Էնզէլի-Ղազվինեան ճանապարհի շինութիւնը շարունակվում է, միայն մշակի պակասութիւն է զգացվում։ Շոքերի պատճառով «խալխալցի» մշակները հիւանդանում են, ուստի և թողնում հեռանում են հայրենիք։

Ցայտնի է արդէն, որ սարերը պատառելու համար ճանապարհային ընկերութիւնը ռումբեր է բերել տալիս այստեղ. վերջին օրերս պարսից մաքսատունը պահել է 30 արկղ այդ ռումբերից՝ կարծելով թէ պատերազմական մըթերքներ է բերել տալիս ընկերութիւնը և կամենում է տիրել Պարսկաստանը։ Իսկ ժողովրդի մէջ այդ մասին զանազան առասպելներ է տարածվել։

Ս.

ՆԱՄԱԿ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻՑ

Նիւ-Եօրկ, յունիսի 5-ին

Ժամանակէ մը ի վեր Նիւ-Եօրք գտնվելով, առիթ ունեցայ նորեկ հովիւները տեսնել։ Մայիսի 28-ին նաւով հասան Մաշտոց վարդապետ Փափազեան և Վաղինակ վարդապետ Սիսակեան, երկուքն ալ երիտասարդ, և բաւականին զարգացած. 29-ի երեկոյեան՝ երկուքն միասին ճանապարհ ելան գնալու Ուստր, որ հայոց հոգևոր հովւութեան կենտրոնատեղին է։ Ինչպէս կիմանանք, Բրովտէնսի համար նշանակված է Վաղինակ վարդապետը։ Ցայտնի չէ թէ Մաշտոց վարդապետ Ամերիկայի հայոց ընդհանուր հովիւ է, թէ միայն Ուստրի վիճակին։

Քանիցս հեռագիր և խնդիրք ղրկվելով Վեհափառ Կաթողիկոսին խնդրված էր, որ Խորէն եպիսկոպոս Ստեփանէ ղրկուի ընդհանուր հովիւ, սակայն մինչ ցարդ ոչ հեռագրաց և ոչ նամակաց պատասխանած չէ. միայն քանի մը ամիսներ առաջ դիւանապետի ստորագրութեամբ հեռագիր մը եկաւ, թէ ճանապարհածախս ուղարկեցէք Ռուսճուգ, որպէս զի Մաշտոց վարդապետ Ուստր գայ։ Անկից մինչ հիմա ոչ մի լուր չէ ստացուէր, չը գիտենք թէ ինչ է պատճառը. արդեօք Ամերիկայի հայերուն կարեօրութիւն չէին ուզեր տալ, որպէս կընէր Աշըգեան պատրիարքը։ Վերջերս իմացանք որ Խորէն եպիսկոպոս Ստեփանէ Պարսկաստանի առաջնորդ ընտրված է. քիչ յետոյ իմացանք, որ սրբազանը պիտի մեկնի Տփխիս, ուրտեղից գնալու է Սուրբ Խաչ վանքը, ուրտեղ արդէն երկար տարիներ անցկացրած է, մինչդեռ Ամերիկայի ամեն հայութեան Խորէն եպիսկոպոսն կը պահանջէ. թերևս Վեհափառ Կաթողիկոսը կամ սինօդը, ուշադրութիւն դարձնելով այս նոր աշխարհի վրա, յետաձգեցին սրբազանի Պարսկաստան գնալն, որպէս զի այստեղ գայ։ Մենք դեռ կը յուսանք թէ Խորէն եպիսկոպոս Նոր աշխարհի այցելութեան կը գայ և եթէ մեր յոյսերն ի դերև ելնեն, այն ժամանակ մենք մեր պարտք կատարած կը լինենք, վասն զի ապագայի ծանր պատասխանատուութենէն ազատուած կըլլանք, ինչպէս արդէն եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն իր երկրորդ նամակի մէջ, ուղղեալ Կաթողիկոսին, մանանիշ ըրած և բացատրած էր ամեն ինչ։ Մենք այսպիսով չէ թէ նորընտիր Մաշտոց վարդապետի վարկը կոտրել կուզենք,—բնաւ երբէք, զի նա երիտասարդ է և ուսեալ, բաւականին լաւ քարոզիչ, այնպէս որ Ուստրի կամ շրջակայից ժողովուրդը կրնայ խիստ գոհ լինել։ Բայց ամբողջ Ամերիկայի հովւութիւնը անոր յանձնել անհնար է շատ մը պատճառներով. հետևապէս մի կարող և կառավարող հմուտ եպիսկոպոս պէտք է, որպիսին է Խորէն եպիսկոպոսը։ Մենք մեր աչքի առաջ ունենալով եկեղեցականաց անցեալ և ներկայ տխուր յիշատակները, դարձեալ կը կրկնենք «Մշակի» պատուական էջերում, թէ այսպիսի մի ազատ երկիր, ուր երիտասարդի նման բորբոքված օր քան զօր յառաջ կերթան գիտութիւնք, արհեստք և ամեն բան, ուր բազմաթիւ կրօնքներ կան, ինչպէս կարելի է հայն իր եկեղեցւոյ ծոցը մնալ, երբ իր մէջ ևս զանազան բաժանմունքներ ունի։

Ցայտնի է թէ տեղւոյս ժողովուրդը, որ պանդուխտի նման կեցած էր, հիմա Թիւրքա-Հայաստանէն յոյսը կտրած՝ սկսեց ընտանեօք այստեղ հաստատուիլ. եկողներու թիւն օրըստօրէ կաճի. հոսանք մը է, որ կը դիմէ այս Նոր աշխարհը՝ բաղդը շինել կամ գէթ ազատ շունչ քաշել։ Այսպիսով կը դատարկուի Հայաստան։ Թողնենք աշխարհական դասակարգը, հապա ինչ ընենք, որ եկեղեցական դասակարգն ալ սկսեց գալ։ Նրանց գալուն արգելք չենք լինիր. մեր փնտռածը միայն սա է, թէ քանի որ հայը կը ստուարանայ այս երկիր, քանի որ եկեղեցականք օրըստօրէ կաճեն և քանի որ սրանց անցեալն և ներկան մեր աչքի առջև կեցած է, արդեօք չը պիտի լինին օրեր, որ մէյմէկու մէջ կռիւներ և վէճեր ունենան. ով պիտի վերջացնէ այդ եկեղեցականների դատերը. արդեօք մենք՝ աշխարհականներս, և ինչու համար այսօր, երբ Խորէն եպիսկոպոս մը կուզուի, բնաւ կարևորութիւն չը տրուիր։ Այո, գիտեմք, թէ ինչպէս Թիւրքիա, նոյնպէս Ռուսիա ալ հաղուագիւտ է այդպիսի եկեղեցականաց թիւն և թերևս մեր ռուսահայ եղբայրք չը թողնեն սրբազանի ատո գալն, զի Նոր աշխարհ է և ամեն բան նոր պիտի շինուի, հետևապէս բաւական դժուարութիւններու պիտի հանդիպի. բայց մենք, նկատելով թէ ինչպէս սրբազան Մատթէոս պատրիարք Իզմիրլեան ամենէն կընճոտ ժամանակը պատրիարքական գահը բարձրացաւ, աչքի առաջ ունենալով բոլոր դժուարութիւնները, մի և նոյն ատեն խորհելով իր ուխտը առ եկեղեցին՝ թէ պարտի անձնուիրաբար ծառայել ազգին և հաւատարիմ աշակերտ լինել Քրիստոսի, մենք տարակոյս չունինք թէ՝ եթէ Խորէն եպիսկոպոսին արտօնեն այս Նոր երկիրն գալ, թերևս իբրև Իզմիրլեան պաշտուի։ Ինչպէս ըսի, եթէ մեր ռուսահայք չուզեն թողնել, հապա ինչ կը նշանակէ Սուրբ Խաչ վանք ղրկել. արդեօք վանք ղրկելիք եկեղեցական քիչ ունենք։ Մօտիկ ծանօթ և ականատես վկայներ մեզ կը հաւատեն, թէ շատ են այնպիսիները, որք փոխանակ Էջմիածնի պարիսպների մէջ ամբողջ գիշերները և գրեթէ ցերեկի մեծ մասն ալ Ղազարապատում կամ իրենց առանձին սենեակում քնանալու տեղ, ուր մեռելութիւն կը թագաւորէ, լաւ կը լինէր, որ նրանցից ուղարկէին վանքերը, փոխանակ Խորէն եպիսկոպոս Ստեփանէին, վասն զի գործող մարդը դիակնացնել մեծ մեղք է։ Նոր եկող վարդապետներէն լսեցինք, որ իրենք ևս փափաք կը յայտնեն Խորէն եպիսկոպոսի ներկայութեան, թերևս մի օր իրենց ստորագրութեամբ մի խնդրագիր ուղղեն Վեհափառ Կաթողիկոսին և պահանջեն, որ յիշեալ սրբազանը Ամերիկայի հայոց ընդհանուր հովիւ կարգուի։

Մ. Գ. Ա.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Կրետէում գումարվեց ազգային պատգամաւորների ժողովը քրիստոնեայ ազգաբնակութիւնից։ Նրա նախագահ ընտրված է Կանէյի եպիսկոպոսը։ Պատգամաւորների թիւը մօտ եօթանասուն է։ Ժողովի նիստերը տեղի են ունենում Ակրոտիրիում։

—«Köln. Zeitung» լրագրի թղթակիցը հաղորդում է, որ Աթէնքում ներկայումս կատարեալ հանգստութիւն է տիրում և թագաւորական ընտանիքի դէմ թշնամական ցոյցեր այլ ևս չեն լինում։ Երբ նորերս գեներալ Սմոլէնսկ Աթէնք եկաւ, ժողովուրդը աղմկալի ցոյցեր արեց նրան և միայն մի քանի անգամ լըսվեցին «կեցցէ դիկտատորը, կեցցէ հանրապետութեան նախագահ» աղաղակները։ Ինքն Սմոլէնսկ շատ խոհեմ է պահում իրան և չէ խօսում թագաւորի և թագաժառանգի գործունէութեան ընթացքի մասին պատերազմի ժամանակ։

—«Berliner Tageblatt» լրագրի խօսքով, դեսպանները մերժեցին Բ. Դրան պահանջը՝ սահմանը ընդարձակելու վերաբերմամբ։ Պատերազմական տուգանքի առիթով անգլիական դեսպանը յայտնեց, թէ հաւաքված տեղեկութիւնների համեմատ, Յունաստանը $3\frac{1}{2}$ միլիոն լիրայից աւելի չէ կարող վճարել։

—Կ. Պօլսի յունական նախկին դեսպան իշխան Մավրոկորդատօ այս օրերս մասնաւոր կերպով Կ. Պօլիս գնաց և տեսնվեց թիւրքաց արտաքին գործերի մինիստրի և ուրիշ անձանց հետ։ Նա յայտնեց, թէ խաղաղութեան դաշն կապելուց յետոյ յունաց կառավարութիւնը դիտաւորութիւն ունի կարգի բերել իր պարտքերի գործը, բայց երբէք չի համաձայնվի, որ պարտքի յանձնաժողով նշանակվի Յունաստանում՝ Թիւրքիայի և Եգիպտոսի նման։

—Կ. Պօլսից «Polit. Corresp.» լրագրին հաղորդում են. «Դարդանէլում կանգնած նաւատորմի շտաբի հրամանատար փոխ-ծովակալ Մեհմէդ-փաշա Կ. Պօլիս կանչվեց հեռագրով։ Ասում են, որ թիւրքաց կառավարութիւնը դիտաւորութիւն ունի վերակազմել նաւատորմը, և ամենքը այդ են պահանջում. փոխ-ծովակալ կալաու ֆոն Հօֆէ-փաշա, որ նորերս վերադարձաւ Կ. Պօլիս վերյիշեալ նաւատորմից, սուլթանին ներկայացրած իր բերանացի և գրաւոր զեկուցումների մէջ յայտնում էր, թէ նաւատորմը անպէտք է և թէ պէտք է անյապաղ վերակազմել նաւատորմը, հակառակ դէպքում Թիւրքիան կատարելապէս անզօր կը լինի ծովի վրա։ Ծովային մինիստրը վերջերս սկսեց սպառնալի նամակներ ստանալ։

—Յունաց արտաքին գործերի մինիստր Սկուլուդիս մի շրջաբերական ուղարկեց Պարիզի, Լօնդօնի, Վիէննայի, Բերլինի և Պետերբուրգի յունական դեսպաններին, որի մէջ խօսելով Թիւրքիային պատերազմական տուգանք վճարելու մասին, ասում է. «Եթէ վարձատրութեան պահանջի նպատակն է պատերազմից առաջացած ծախսերը ծածկել, արդարացի կը լինէր սահմանափակել այդ պահանջը խոհեմ սահմաններով և ուշադրութեան առնել յունաց ֆինանսական դրութիւնը։ Սակայն Թիւրքիան, պահանջելով պատերազմական տուգանք, չը կարողացաւ պատերազմի ժամանակ յարգանքով վերաբերվել դէպի մասնաւոր սեփականութիւնը, որովհետև նրա զօրքերը աւերում էին ամեն բան։ Եթէ Թեսալիայի դաստակերտներից տարած գրաստի, այրած և քարուքանդ արած գործարանների և տների, յափշտակած երկրագործական գործիքների և հացի պահեստների ցուցակը կազմենք, արժողութիւնը մօտ 200 միլիոն գրամ կը կազմի։ Ի նկատի ունենալով այդ բոլորը, արդարացի կը լինէր թոյլ տալ Թիւրքիային վարձատրութիւն պահանջել»։

—«Temps» լրագրի թղթակիցը հաղորդում է Կ. Պօլսից հետևեալ տեղեկութիւնները այն փորձի մասին, որ արեց նորերս Թիւրքիան Անգլիային մօտենալու համար։ «Երբ ռուսաց արտաքին գործերի մինիստր Մուրավիէվ յայտնեց Պետերբուրգի թիւրքաց դեսպան Հիւսնի-փաշային, որ ռուսաց կառավարութիւնը ոչ մի դէպքում թոյլ չի տայ թշնամական գործողութիւնների վերսկսել Յունաստանի դէմ, ռուսաց դեսպանը Կ. Պօլսում համանման յայտարարութիւն արեց կառավարու-

քեան, քան երեւէին, չատ դրական ոճով: Սուլթանը որ կարծում էր թէ կարող է յայս գնել Ռուսաստանի վրա, բոլորովին չէր սպասում այդ տեսակ յայտարարութեան, կամենալ ցոյց տալ իր դժգոհութիւնը և փորձեց մօտենալ Անգլիային: Անգլիան, առաջ եկաւ յոբելեանական տօնախմբութիւններից օգուտ քաղելու ծրագիրը և մի արտակարգ դեսպանութիւն ուղարկելը, որի կազմութիւնը միայն ցոյց տալ, որ թէ նա քաղաքէն նշանակութիւն ունի: Ընթացքում կար դեսպանութեան գլխաւոր նշանակել սուլթանի որդիներից մէկին, Անէկզ Բեւրօզէրյին էֆէնդին, իսկ դեսպանութեան անդամներ էր կարգած լինէր Միւնիր փաշային, Խօֆմարշալ Ղալի Օսման փաշային, արտաքին գործերի նախկին մինիստր կարաթէօդորի փաշային և Քիւրքաշ ծառայութեան մէջ գտնուող անգլիական գեներալ Բէյքեր փաշային: Խանհանալով այդ կենդանագրութեաններին մասին, անգլիական «Թայմս» լրագիր կէրրելի չէ կարողացաւ կամ չէ կամեցաւ օգուտ քաղել այդ տեսակ արտակարգ երևոյթից: Միւս կողմից «Նելիզօվ» անակնկալութիւն սամանում այդ գործի մասին, չաաւորց քաղաքուդ թերթերացութիւնը և պատասա, որ արդէն վատ էր արամադրված դէպի Անգլիան, քանի որ բոլասկական գեսպանը լաւ ընդունելութիւն չէր արել իր աաաջարկութեաններին, հրաժարվեց իր անգլօֆիլ ձգտումներից և Լօնդօն ալ ուղարկեց դեսպանութիւն ուղարկելուց:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Բուլղարական կառավարութիւնը որոշել է առաջիկայ 1898 թուականից մտցնել Բուլղարիայում նոր տօմար, որով յունվարի 1-ը պէտք է համապատասխանի եւրոպական յունվարի 1-ին, իսկ նախկին հին յունվարի 1-ը, որ կընկնի նոր հաշւով յունվարի 13-ին, կը տօնվի իբրև եկեղեցական տօն: Նորանոյութիւնը պէտք է իրագործվի փետրվարի 2-ից, որ պէտք է հրատարակվի իբրև փետրվարի 14. իսկ աշխատանքն անտեսել օրերը պէտք է լինեն 15, 16, 17 և այլն:

* *

Անգլիական Վիկտորիա թագուհին իր յոբելեանի օրը գրել էր գլխին մի թագ, որ կրում էր 2,763 ադամանդ և 523 վարդ քարեղէններ: Դա Վիկտորիա թագուհու մամուսը անփականութիւնն է և արժէ տասն միլիօն ֆրանկ:

„ՄՇԱԿԻ" ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ՓԱՐԻԶ, 20 յունիսի: Փաչամենտեցս հաղորդվում է, որ համալսարանական համաքաղաքը, Ռուսաց կայսրի ողջուած հրաւէրով, օգոստոսի երկրորդ կէսին ճանապարհ կընկնի Ռուսաստան մտնելու:

Լրագրիները հաղորդում են, որ նախագահը Շէրբուրգից դուրս կը գայ «Duruy de Lome» դրահակիր նաւով: «Matin» լրագիրը հաստատնում է, որ նախագահին կուղեկցեն մինիստր Հանօտօ, ծովային մինիստր և Ֆաորի զինվորական քանի օֆիցերներ:

ՕԴԵՍՍԱ, 20 յունիսի: Հանրապետական Հարկեց Ֆինլանդականի Անտոնի արքեպիսկոպոսին սաասաանարածաժանութեան ղեկավար կոչուած:

ԲԵՐԼԻՆ, 20 յունիսի: «Կայսերական Տեղեկատուի» մէջ հրապարակված է Բեռլինեցիների հրաժարականի մասին: «Նշանակված են» Փոսադօվսկի—Վեհլերի գործերի մինիստրութեան առաջնորդներ և կայսերական կանցլերի անդամներ, Միկել—Պրուսիայի մինիստրների խորհրդի փոխ նախագահ, իսկ զինվորական Փոդբիլսկի—կայսերական պոստատան սաաա սենեկատր:

ԿԱԼԿՈՒՏՏԱ, 20 յունիսի: Մեկկիւդ սրբապղծելու մասին տարածված լուրը պատճառ ունի [illegible]

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 22 յունիսի: Յունիսի 21-ին, երեկոյեան, ժամանեց Նօվի-Փետերհօֆ Սիամի թագաւորը Միասի և Չերոս պլինցիների և ակիտայի հետ: Կայսրը դիմավորեց [illegible]

ՎԻԵՆՆԱ, 22 յունիսի: Ռուսաց [illegible]

ԲԵՐԼԻՆ, 22 յունիսի: Գերմանիան [illegible]

ՓԱՐԻԶ, 22 յունիսի: Կ. Պօլսից հաղորդում են [illegible]

ԱԹԷՆՔ, 22 յունիսի: «Աստրի» [illegible]

ԿԱԼԿՈՒՏՏԱ, 22 յունիսի: [illegible]

ԲԵՕՐԴ, 23 յունիսի: [illegible]

Կ. ՊՕԼԻՍ, 23 յունիսի: [illegible]

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՈՐՍԱ

Յունիսի 20-ին

Լոնդոնի վրա 10 ֆունտ ստեռլ.	93 ր.	95 կ.
Բեռլինի վրա 100 մարկ —	45 »	95 »
Փարիզի վրա 100 ֆրանկ —	37 »	33 5/8 »
Ոսկի — — արժէ	7 »	50 »
Մաքսայինի կուպօններ —	149 »	— »
Բօրսայինի դիսկօնտ —	5 »	7 »
4% պետական ընտա	99 »	— »
Ներքին 5% առաջին փոխառութ.	282 »	— »
— — երկրորդ —	244 »	— »
5% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի	204 1/4 »	—
5% պետական երկաթուղ. ընտա	— »	—
4% ներքին փոխառութեան	98 1/2 »	—
4 1/2% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի	100 3/4 »	—
Ազն. կալ. Փոխ. բանկի խարտիկների	— »	—
4 1/2% վկայակ. գյուղ. հող. բանկի	101 3/8 »	—
Փոխ. կրեդիտ. ընկեր. Ռոսսիայ.	— »	—
Փետերբուրգի քաղաքային կրեդիտ.		
Ընկերութեան օբլիգացիաներ	101 1/4 »	—
Մոսկվայի քաղաք. օբլիգացիաներ	101 3/8 »	—
Օդեսայի —	101 1/8 »	—
Թիֆլիսի —	99 1/8 »	—
Թիֆլիսի կալ. բանկի 6%	101 3/8 »	—
5% —	99 3/4 »	—
Խարկովի —	102 »	—
5% —	99 1/2 »	—

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՅՏՆՈՒՄ Է

ՏԻՖԼԻՍՑԻՆ, Ա. Զ. Չեր ոտանաւորները ընդունելուցով են գրված, բայց «Մշակը» ոտանաւորներ չէ տպում:

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչ՝ ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուկիա, Վորոնցովի արձանի հանդէպ)

Հիւանդներին ընդունում են ամեն օր, բացի կիրակի օրերից:

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և ներքին հիւանդութիւններ:

Դ. Գ. ՉԻԿՈՎԱՆԻ—9—10 ժ. աչքի, ներքին և ներվային հ.

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—11—12 ժ. կանանց և երեխայոց հ.

Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.

Ա. Գ. ԳՈՒԿՈՎ—1½—2½ ժ. ներքին, ականջի, կոկորդի և քթային հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ա. Մ. ՓՈՒՉԻՆԵԱՆ—6—7 ժ. ներքին, երեխայոց և ներվային հ.

Տ. Ի. ՌՈՒԴՆԻԿՈ հիւանդանոցումս քիմիական և բակտերիալօգիական հետազօտութիւններ է անում մէզի, խխլաթի, կաթի և այլն:

Վճար 50 կ. [illegible]

բժշկապետ՝ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ ԶԱԽԱՐԲԵԿԵԱՆ

Ամառնային ամիսներին կընդունէ հիւանդներին Ջրերում, հասցէն Патигорскъ, Верхній Бульваръ, № 13, д. Боцва. (№ 73) 1—3

Լոյս տեսաւ

ՅԱԿՈԲ ԲԱԲԱԽԱՆԵԱՆԻ

„ՏԱՆՈՒՏԷՐ ՕՋԱԽԸ"

(դրամա)

Գինն է 15 կոպէկ.

Դիմել ԲԱԿՈՒ, Спасская ул., № 115 Акопу Бабаханянцу. (№ 72) 2—3

Чистый Какао Блоокеръ

КАКАО

Թասը նստում է միայն 4 կոպ.

Բուժական պատրաստութիւն:

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ՍՆՆԴԱՐԱՐ ՓՈՇԻ.

Առաջարկվում է առողջացողների և երեխաների համար:

Питательный Напитокъ

Մեակ պահեստ Բարձրագոյն հաստատված դեղագործական ապրանքների վաճառման կովկասեան ընկերութեան մէջ: 45—50

ԱՐԱՔՍԻ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՑ

Մեզնից անկախ պատճառներով, որոնք ուշացրին ընթերցողներին անյայտ յայտնի են թերթերից, «Արաքսի» անդամ տարեգրքերի երկրորդ գիրքը, որ բաժանորդներին պիտի ուղարկվեր փետրվարին, կուղարկվի յուլիսին: 1895 թվի գրքերին աշխատակից [illegible] վճարվա են 5 ռուբլի:

1897 տարեգրքի երկու գրքերը կը հրատարակվին դեկտեմբերին, միաժամանակ, ասելի ծոխ և ասելի շքեղ: «Արաքսի» հրատարակութեան [illegible] Բաժանորդագինն է այդ տարիները 3 ռուբլի:

Մեր ադրեսն՝ Петербургъ, Симеону Гуламирянцу կամ St. Pétersbourg, Siméon Goulamiriantz. (№ 72) 2—3

ՌՈՒՍԵՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

ԵՐԿՈՒ ՍԵՌԻ ԱՆՁԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

ՏԱՍՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Առևտրական կուրսերի նպատակն է՝ մասնագիտական առևտրական կրթութիւն տալ երկու սեռի անձանց և պատրաստել գործնական ծառայողներ հիմնել հաշուապահներ: Առարկաները աւանդում են ռուսերէն լեզուով:

Առարկաներն են՝ 1) Առևտրական թուաբանութիւն, 2) Առևտրական թղթակցութիւն, 3) Հաշուապահութիւն (պարզ, կրկնակի և ամերիկեան), 4) Թուաբանութիւն [illegible], 5) [illegible], 6) Առևտրական և մաքսային [illegible], 7) Գեղագրութիւն, [illegible]

Ուսումը սկսվում է սեպտեմբերի 15-ից: Ընդունելութիւնը սեպտեմբերի 1-ից, ամենայն օր, առաւօտեան 10-ից մինչև 11-ը և երեկոյեան 4-ից մինչև 8 ժամը: Կուրսերի հիմնադրի բնակարանում, Սոլոլակում, Ալեքսանդր [illegible] փողոցում տուն № 9, Սերգեյևկայայի և [illegible] փողոցների անկիւնում: Ծրագիրը և կանոնները կարելի է ստանալ ձրի և այնտեղ: [illegible] Тифлисъ, С. П. Мануэльянцу.

(Ե. 2) (№ 72) 2—25

BATEAUX A VAPEUR FRANÇAIS N. PAQUET ET C-ie

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ և Ը՛ՆԿ.

Կանոնաւոր և ուղղակի նաւագնացութիւն ՄԱՐՍԵԼԻ ԲԱԹՈՒՄ չորեքշաբթի օրերը, երկու շաբաթ մի անգամ, սկսած յունիսի 25/6-ի չորեքշաբթիից.

[illegible] Բաթումից Մարսել, ճանապարհին Տրապիզոն, Սամսուն և Պօլիս [illegible] չորեքշաբթի, յունիսի 25-ին (յուլիսի 7) [illegible]

[illegible]

ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ—պ. Վիկտոր [illegible], ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ—պ. Օ. Գ. [illegible], ԲԱՔՈՒ—պ. Ա. [illegible], ՆՈՎՈՐՈՍՍԻՅՍԿ—պ. [illegible] (№ 16) 15—

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 23 Іюня 1897 г. Типографія Канцел. Главнонач. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.